Vastaus kirjalliseen kysymykseen toimeentulotuen myöntämisestä kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneille ulkomaalaisille

Eduskunnan puhemiehelle

Eduskunnan työjärjestyksen 27 §:ssä mainitussa tarkoituksessa Te, Arvoisa puhemies, olette toimittanut asianomaisen ministerin vastattavaksi kansanedustaja Wille Rydmanin /kok näin kuuluvan kirjallisen kysymyksen KK 441/2016 vp:

> *Miten hallitus aikoo varmistaa, ettei kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneille myönnetty toimeentulotuki tosiasiallisesti vesitä kielteistä päätöstä ja mahdollista laittoman oleskelun jatkumista maassa?*

Vastauksena kysymykseen esitän seuraavaa:
Toimeentulotuki on sosiaalihuoltoon kuuluva viimesijainen harkinnanvarainen taloudellinen tuki. Tuki on tarkoitettu lyhtyaikaiseksi etuudeksi, ja se myönnetään vain hakemuksesta ja pääsääntöisesti kuukaudeksi kerrallaan. Toimeentulotukilain 2 §:n mukaan oikeus toimeentulotukeen edellyttää, että henkilö on tuen tarpeessa eikä voi saada toimeentuloaan ansiotyöllään tai muista lähteistä. Toimeentulotuen tarpeen ollessa kiireellinen, henkilölle on myönnettävä tarpeellinen, yleensä hakuhetkellä tarvittava välttämätön tuki. Toimeentulotukea haetaan kunnasta, joka soveltaa ja tulkitsee toimeentulotukilakia. Vuoden 2017 alusta lukien perustoimeentulotukea haetaan Kansaneläkelaitoksesta.

Sosiaali- ja terveysministeriön oppaassa toimeentulotukilain soveltajille (STM julkaisu 2013:4) on käsitelty myös ulkomaalaisten oikeutta toimeentulotukeen. Kansainvälistä suojelua hakevien osalta oppaassa tuodaan esiin henkilöiden oikeus vastaanottopalveluihin, joista säädetään sisäministeriön hallinnonalalle kuuluvassa vastaanottolaissa (laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta 746/2011). Sen sijaan kansainvälistä suojelua hakeneiden, mutta kielteisen päätöksen saaneiden oikeutta toimeentulotukeen ei oppaassa erikseen käsitellä. Kysymys on aktualisoitunut vasta viimeaikaisen kansainvälistä suojelua hakeneiden määrän kasvun myötä.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies on ratkaisussaan 18.12.2015 ottanut kantaa toimeentulotukilain tulkintoihin sekä sosiaali- ja terveysministeriön oppaan ohjeisiin ulkomaalaisiin liittyen. Eduskunnan apulaisoikeusasiamies ei käsitellyt kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneiden ulkomaalaisten oikeutta toimeentulotukeen. Eduskunnan apulaisoikeusasiamies korosti päätöksessään, että pelkästään oleskeluluvan puuttuminen tai oleskeluoikeuden edellytyksenä oleva toimeentuloedellytys eivät merkitse sitä, että hakijan voidaan katsoa oleskelevan tilapäisesti kunnassa tai olevan oikeutettu pelkästään kiireelliseen toimeentulotukeen. Apulaisoikeusasiamiehen käsityksen mukaan ratkaisevaa on oleskelun tosiasiallinen luonne ja hakijan tuen tarve, jotka on selvitettävä yksilöllisesti jokaisen hakijan kohdalla.

Vastaus kirjalliseen kysymykseen KKV 441/2016 vp

Kansainvälistä suojelua hakevat ovat vastaanottojärjestelmän piirissä. Vastaanottopalveluihin kuuluu muun muassa vastaanottoraha. Lainsäädäntöön vakiinnutettiin 1.7.2015 vapaaehtoisen paluun järjestelmä. Lakia kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta muutettiin siten, että kansainvälistä suojelua hakeneelle ulkomaalaiselle voidaan 31 §:n nojalla korvata kohtuulliset muuttokustannukset ja maksaa avustusta, jos hän poistuu maasta vapaaehtoisesti peruttuaan hakemuksensa tai sen tultua hylätyksi (673/2015). Samalla muutettiin ulkomaalaislain 51 §:ää siten, että vapaaehtoisen paluun mahdollisuus otetaan huomioon harkittaessa tilapäisen oleskeluluvan myöntämistä maasta poistumisen estymisen vuoksi (674/2015). Tilapäistä oleskelulupaa ei lainmuutoksen jälkeen enää myönnetä, jos vapaaehtoinen paluu on tosiasiassa mahdollinen. Tilapäistä oleskelulupaa ei myönnetä, jos kolmannen maan kansalainen ei suostu palaamaan vapaaehtoisesti tai vaikeuttaa paluun järjestelyjä.

Lainmuutosten tavoitteena oli kasvattaa vapaaehtoisesti palaavien määrää ja vähentää maahan jäämistä tilanteissa, joissa ulkomaalaiselle on tehty täytäntöönpanokelpoinen palauttamispäätös. Vastaanottolakia muutettiin 1.7.2015 siten, että mahdollistettiin vastaanottopalvelujen lopettaminen ulkomaalaiselta, joka voisi avustettuna palata kotimaahansa käyttäen hyväksi vapaaehtoisen paluun järjestelmää (673/2015). Henkilölle, joka ei ole tehnyt hakemusta avustetusta vapaaehtoisesta paluusta, vastaanottopalveluja annetaan enintään 30 päivää sen jälkeen, kun päätös maasta poistamisesta on tullut täytäntöönpanokelpoiseksi ja poliisi on ilmoittanut vastaanottokeskukselle, että täytäntöönpano viranomaistoimin ei ole mahdollista.

Suomen perustuslain 19 §:n 1 momentti turvaa subjektiivisena oikeutena kaikille Suomen lainkäytön piirissä oleville oikeuden välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon, mikäli henkilö ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa. Perustuslakivaliokunta on käsitellessään hallituksen esitystä laiksi maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta annetun lain 3 ja 19 c §:n muuttamisesta huomauttanut, että vaikka henkilö ei enää kuuluisikaan turvapaikanhakijoiden vastaanoton piiriin, hän ei menetä oikeuttaan perustuslain 19 §:n 1 momentissa turvattuun välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon (PeVL 26/2010 vp, s. 2/II). Samassa yhteydessä perustuslakivaliokunta totesi, että käytännössä ehdotus voinee johtaa ainakin siihen, että tällainen henkilö voi hätätilanteessa turvautua toimeentulotukilain mukaiseen kiireelliseen toimeentulotukeen (laki toimeentulotuesta, 14 §:n 3 momentti) silloin, kun hän ei voi saada välttämätöntä toimeentuloaan muulla tavalla.

Kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneiden henkilöiden maasta poistumisen varmistaminen kuuluu maahanmuuttoviranomaisten tehtäviin. Toimeentulotukijärjestelmä toteuttaa perustuslain 19 §:n 1 momentin mukaista turvaa. Maassa oleskelevalla ulkomaalaisella voi olla oikeus toimeentulotukeen, mutta se on arvioitava tapauskohtaisesti tuen tarpeen ja oleskelun tosiasiallisen luonteen perusteella. Käytännön ratkaisutilanteessa toimeentulotukea myöntävän viranomaisen on harkittava tuen tarve hakijan kokonaistilanteen pohjalta. Hakemuksensa yhteydessä hakijan on selvitettävä ensisijaiset toimeentulonsa lähteet ja myös maassaolonsa peruste. Sosiaali- ja terveysministeriön tiedon mukaan tällä hetkellä kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneita ei ole juurikaan esiintynyt toimeentulotuen hakijoina.

Vastaus kirjalliseen kysymykseen KKV 441/2016 vp

Sosiaali- ja terveysministeriö on hyvin tietoinen siitä, että viimeaikainen maahanmuuttotilanne on nostanut esiin uudenlaisia kysymyksiä myös koskien palvelu- ja toimeentulojärjestelmäämme. Sosiaali- ja terveysministeriö seuraa tilannetta tiiviisti yhteistyössä muiden viranomaisten kanssa. Perustoimeentulotuen myöntämisen ja maksamisen siirtyessä vuoden 2017 alusta kunnista Kansaneläkelaitokselle perustoimeentulotuen myöntämiskäytännöistä on helpompi saada valtakunnallista tietoa ja myös perustoimeentulotuen seuranta helpottuu.

Helsingissä 13.10.2016

Perhe- ja peruspalveluministeri Juha Rehula